

Građa samostanske knjižnice Samostana Uznesenja Gospina

Kraljević, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:078141>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Denis Kraljević

**Grada samostanske knjižnice samostana
Uznesenja Gospina**

(DIPLOMSKI RAD)

Split, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku – smjer knjižničarstvo

Denis Kraljević

Matični broj: 20353

Građa samostanske knjižnice samostana Uznesenja Gospina

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost - knjižničarski smjer

Mentorica: Dr. phil. Nikolina Palašić, prof.

Rijeka, rujan 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom Građa samostanske knjižnice samostana Uznesenja Gospina izradio samostalno pod mentorstvom dr. phil. Nikoline Palašić, prof. U radu sam primijenio metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo u diplomskom radu sam na uobičajen način citirao i povezao s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student

Potpis

Denis Kraljevc

Sažetak:

Na našim prostorima najznačajniju ulogu u očuvanju knjižnične građe i baštine imaju samostalne samostanske knjižnice. One u svojim fondovima čuvaju veliki broj inkunabula i starih knjiga. U diplomskom radu prikazat ćemo značajni fond inkunabula i starih knjiga samostanske knjižnice samostana Uznesenja Gospina tzv. Sv. Ante u Splitu. Ponajprije ćemo se osvrnuti na izum tiska i odnosa na rukopisne knjige, upoznati s franjevačkim svjetovnim redom i njihovom ulogom u očuvanju knjižnične baštine. Objasnit ćemo zakonske regulative i pravilnike samostalnih knjižnica te ćemo pojedinačno predstaviti svaku od inkunabula te se na posljepku dotaknuti starih knjiga ove knjižnice.

Ključne riječi/pojmovi: inkunabule, stare knjige, samostanska knjižnica, samostan Uznesenja Gospina - Sv. Ante Split

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pronalazak tiskarskog stroja	2
3. Pojam stare knjige	3
4. Franjevci u Hrvatskoj	6
5. Zakonski okvir djelovanja samostanskih knjižnica	8
6. Knjižnica Franjevačkog samostana Uznesenja Gospina.....	12
7. Inkunabula samostanske knjižnice Uznesenja Gospina	14
8. Stare knjige samostanske knjižnice Uznesenja Gospina.....	22
9. Konzervatorsko – restauratorski radovi na knjižnoj građi	24
10. Inkunabula kao predmet zanimanja korisnika	25
11. Zaključak	27
Literatura	28
Popis priloga.....	29

1. Uvod

Renesansa nam je u XV. stoljeću donijela knjigu kao sredstvo komunikacije koja je tada postala i kulturna potreba. Knjižnice samostana u cijelome svijetu u svojim repozitorijima kriju neizmjereno blago starih knjiga i inkunabula koje je potrebno očuvati i zaštititi od propadanja te predstaviti javnosti. U nas, početkom prošlog stoljeća, pokrenuta je sustavna briga o zaštiti vrijedne knjižne građe od kulturne, baštinske i nacionalne vrijednosti. Samostanska knjižnica franjevačkog samostana Sv. Ante u Splitu čuva u svojim depoima, polijama i ormarima neprojenjivo nacionalno blago.

Danas je to knjižnica otvorena za sve zainteresirane znanstvenike koji se bave proučavanjem sakralnih spisa, starih knjiga i inkunabula.

Ovaj diplomski rad će prezentirati samo manji dio fonda samostalne knjižnice franjevačkog samostana Sv. Ante i to onog dijela zbirke u kojem se nalaze stare knjige i inkunabule nastale od XIV. do XVII. stoljeća. Za što bolje razumijevanje predstaviti ćemo i revolucionarni razvoj tiskarstva, sami franjevački red i njihovu provinciju te ustroj same samostanske knjižnice, pohranu kataložnu obrade i brigu o dolje predstavljenim svescima.

Navest ćemo zakonske okvire i pravilnike koje su samostalne samostanske knjižnice dužne slijediti prilikom svog uređenja i djelovanja i dotaći se njihovih problema. Zaključak je posvećen budućnosti samostanske knjižnice, očuvanju građe te potrebi za otvaranjem knjižnice široj javnosti.

2. Pronalazak tiskarskog stroja

Johannes Gutenberg iz Mainza uz pomoć metalnih pomičnih slova i tiskarske preše u XV. stoljeću proizvodi prvi ručni tiskarski stroj. Pojava ovakvog tiskarskog stroja označila je početak revolucije u tiskarstvu i proizvodnji knjiga. Svakako najpoznatija i prva tiskana knjiga na svijetu na njegovom stroju je dvostupna 42-redna Biblija. Izdana je u dva volumena velikog formata, na ukupno 1282 stranice, ispisane s obje strane lista, i to tako da je svaka stranica podijeljena u dva stupca, a stupci raspoređeni u 42 reda (zbog toga se naziva i "četrdesetdvastupčana Biblija"). Bogato je ukrašena, u raznim bojama, inicijalnim slovima na početku poglavlja i mnogim minijaturama. Predviđeni prostor za njih je u izvornom tiskanom izdanju ostavljen prazan, a onda su ga naknadno, svojim umijećem, obogatili razni majstori (Stipčević, A. 1985: 85). Biblija je napravljena u dvije inačice: jedna s 42 retka po stranici a druga s 36.

Pronalazak tiska omogućen je stanjem u kojem se zateklo europsko društvo; na kulturnom se planu širi pismenost, pod utjecajem humanista došlo je do duhovne renesanse i želje za ponovnim istraživanjem staroklasične književnosti.

Tiskarskim strojem omogućeno je proširivanje pismenosti zbog niže cijene knjige, kraćeg vremena i brže izrade, za razliku od dotadašnjeg skupog i sporog ručnog prepisivanja. Gutenbergov su izum ubrzo prihvatili kulturni krugovi većine zemalja uvidjevši u njemu mogućnost širenja pismenosti, a time i kulture, na sve tadašnje društvene slojeve.

Izum tiskarskog stroja ubrzano se širi po Njemačkoj preko njegovih učenika. Za Gutenbergova života tiskanje je počelo i u području sadašnje Italije. Venecija kao središte kulturnih zbivanja toga vremena postaje i najveći proizvođač tiskanih knjiga. Kao gospodarsko središte, prepuno mecena, nova tiskarska vještina našla je moćne zaštitnike i plodno tlo za svoj bujni razvitak. Do početka XVI. stoljeća u Veneciji egzistira preko 150 tiskarskih radionica s preko 4000 otisnutih knjiga. Broj otisnutih knjiga uvelike nadmašuje ostale europske gradove.

Svoje su tiskare u Veneciji krajem XV. stoljeća otvorila i dva Hrvata krajem u kojima su se tiskale i knjige na glagoljici. Zbog očuvanja nacionalnog identiteta popovi glagoljaši morali su tiskati svoje bogoslužne knjige u vrijeme kada su mletačke i druge tiskare u Italiji tiskale goleme količine pobožnih i općenito vjerskih knjiga na latinskom jeziku isti je onaj koji je popove glagoljaše u srednjem vijeku prisiljavao da sami prepisuju knjige koje su bez poteškoća mogli nabaviti na knjižnom tržištu, ali na latinskom jeziku.

U crkvenim liturgijama knjige na latinskom jeziku glagoljašima nisu bile od velike koristi osim kao predlošci za pisanje prijevoda s latinskog na starohrvatski a potom i na živi hrvatski jezik, jezik puka. Čim se pojavila nova tiskarska tehnologija, morali su se sami pobrinuti da nauče vještinu tiskanja knjiga, a kada su u Veneciji stekli potrebno znanje, osnovali su u vlastitoj zemlji tiskare za svoje specifične potrebe (Stipčević, A. 2005: 19). Na hrvatskom tlu, prva je tiskara otvorena u Kosinju u Lici, potom u Senju, a u prvu fazu razvitka glagoljskog tiskarstva spada i ona koja je osnovana u Rijeci (Stipčević, A. 1985: 282).

U Kosinjskoj tiskari 1483. godine tiskan je "Misal po zakonu rimskog dvora", najstarija hrvatska tiskana knjiga na glagoljici. Misal po zakonu rimskoga dvora je naziv za hrvatski prvotisak tiskan 1483. godine.

Misal je otisnut samo 28 godina nakon dovršetka Gutenbergovog tiskanja Biblije.

Činjenica je da je misal tiskan na hrvatskom jeziku i glagoljicom, svjedoči o društvenom, gospodarskom, kulturnom i intelektualnom potencijalu Hrvata u drugoj polovici 15. stoljeća.

Prva knjiga hrvatskog autora tiskana je u Rimu 1474. godine, *Oratio in funere Petri cardinalis s. Sixti*, autora biskupa Nikole Modruškog, kako navodi prof. A. Stipčević.

Hrvatsku tiskarsku povijest krase 8 ili 9 incunabula tiskanih na različitim lokacijama.

3. Pojam stare knjige

Stara knjiga omeđena je vremenom njena nastanka i to od izuma Gutenbergova ručnog tiskarskog stroja iz sredine XV. stoljeća pa do sredine XIX. stoljeća. Tada se s ručnog tiska prešlo na strojni čime se povećala naklada, uvez je unaprijeđen pa je samim time knjiga dobila nova materijalna obilježja (Katić 2007: 40-41).

Inkunabule su prvotiskane knjige, hrvatskog naziva prvotisak, i to od sredine pa do kraja XV. stoljeća. Riječ inkunabula potječe od latinske riječi *incunabula*, -orum, a znači što leži u kolijevci, početak nečega. Prve su se inkunabule u znatnoj mjeri povodile za srednjovjekovnim rukopisnim kodeksom, stoga ih razlikujemo od stare knjige tiskane od XVI. stoljeća nadalje. One imaju niz manjkavosti: nemaju naslovnu stranu, nedostaje paginacija kao i naslovno poglavlje. Dekorirana početna slova (iluminacije) i ukrašeni naslovi poglavlja unose se naknadno ručno od strane umjetnika iluminatora. Oni su bivali unajmljeni kako bi se prodajna vrijednost knjige uvećala, ali zbog velike tržišne potražnje ti prostori su često ostajali neispunjeni zbog kraćeg vremena izrade (Pollard 2011: 84).

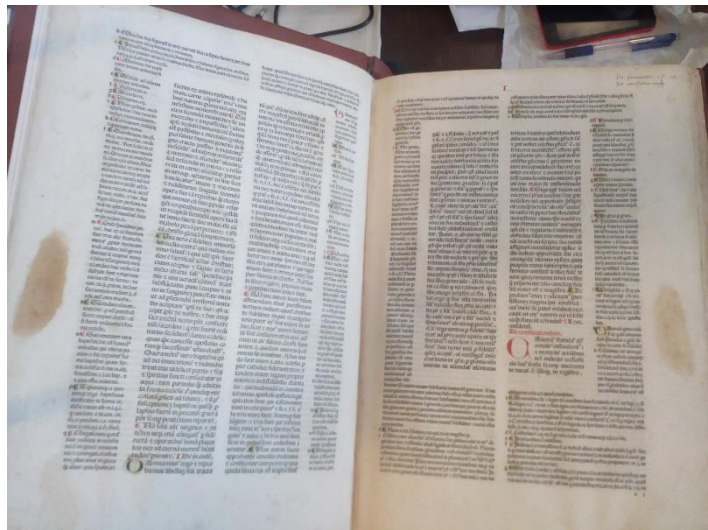
Rukopisne knjige (manuskripte) u mnogočemu su bile predložak za inkunabule koje su ih imitirale u formi, materijalu (papir, pergament), način uveza, oblikom slova i predstavljanjem teksta. Tadašnji su tiskari pazili i da veličina tiskane knjige u potpunosti odgovara rukopisnom kodeksu, stoga su inkunabule uglavnom velikog formata i nespretnije formate uveo je na početku XVI. stoljeća venecijanski tiskar Aldo Manuzio. Preuzeto je i dodavanje opširnih komentara uz sami tekst. Ponekad su komentari premašivali veličinu samoga teksta te su bili tiskani manjim slovima od samoga teksta kako bi čitalac mogao prepoznati razliku. Tijekom vremena oni će se skratiti, ali ostat će i uz rub stranice do samoga teksta. Ti komentari su dobili naziv „manšete“, i one se u XVIII. stoljeću premještaju na dno stranice, ispod teksta, gdje je možemo naći i danas (Stipčević 1985: 302). Krajem XV. stoljeća, Schoffer u svojoj tiskari uvodi kolofon. Tiskanje kolofona s podacima o vremenu, mjestu i okolnostima tiskanja kasnije postaje pravilo (Katić 2007: 25).

Posjedovanje skupih inkunabula kao i rukopisnih knjiga, daje na važnosti te odaje materijalnu moć njenog vlasnika ili samostana u ono vrijeme. Posjedovanje knjiga i inkunabula, iako su bile skupe, kupovale su se da bi se čitale. Stoga posjedovanje neke knjige možemo smatrati prilično pouzdanim pokazateljem da se vlasnik zanimao za njezin sadržaj i time saznajemo za intelektualne preokupacije sredine u kojoj takva knjižnica postoji. U kasnija vremena će knjiga cijenom postati mnogo pristupačnija i mnogi će je kupovati više kao ukrasni predmet, odnosno iz bibliofilskih i sličnih razloga (Stipčević 1985: 310).

Doba renesanse napuštaju se rukopisne tradicije i pravila uređivanja knjiga, tiskari se odlučuju za slobodniji, inovativniji i racionalniji oblik uređivanja. Pojavljuje se naslovna stranica, što nije bio slučaj u ranije tiskanim knjigama, stari kolofona, incipita, eksplicita kao i završne forme se zamjenjuje se svim podacima o piscu, naslovu djela, godini tiska i impresumu na jednom posebno otisnutom listu na početku knjige. Takav oblik je zadržan i do današnjih dana.

Kako bi tiskari obilježili svoju knjigu uvode i tisak svoga znaka, signeta, i otkivaju ga na naslovnoj stranici. Tiskarski sigeti tog vremena su znatno umjetnički bogatiji nego oni iz prije otisnutih inkunabula i zadržavaju se do XIX. stoljeća. Knjiga XVI. stoljeća numeracijom listova knjižnog bloka olakšala je upotrebu knjige.

Umjesto neprikladnog označivanja svežnjića knjižnog bloka složenim tipografskim signaturama, kustodama i registrima koje nalazimo na inkunabulama, uvodi se jedinstvena paginacija, a ponekad folijacija.

Sl. 1. Inkunabula (foto Denis Kraljević)

Iluminacije, oslikane umjetnikovom rukom, još se ponegdje nalazi jer su ih zamijenila inovativna rješenja uz pomoć bakroreza ili drvoreza. Takvo inovativno rješenje je knjigu učinilo raskošnijom i bogatijom. Bakrorez će u narednim stoljećima preuzeti i tiskane knjige i primjenjivat će se sve do novijih postupaka pronađenih u 19. i 20. stoljeću. (Katić 2007: 21-22).

Papirna podloga za tiskanje iz XVI. stoljeća izrazito je slabija i tanja od papira na kojima su tiskane inkunabule XV. stoljeća. I jedni i drugi na sebi sadrže fine filigranske oznake, vodene žigove koji su od neizmjerne važnosti za datiranje knjiga koje su bez otisnute godine izdavanja. Papir nam također, uz pomoć vodenih crta i znakova, pomaže odrediti bibliografske formate.

Papir s početka tiskanja nije imao standardiziranu veličinu tj. format. Sam arak papira kod većine tiskara je bio u nekoliko formata i to najčešće od 440 mm sa 608 mm, 345 mm s 490 mm i 310 mm s 440 mm.

Po međunarodnom standardu format se za stare knjige nije mjerio u centimetrima, već se određivao prema tomu koliko je puta tiskarski arak bio presavijen. Jednim presavijanjem nastaje 2° ili folio. Folio je najveći format (visina hrpta od 35 cm nadalje). Daljnjim presavijanjem nastaje kvarta ili 4° (2 presavijanja, visina hrpta od 25 do 35 cm), oktav ili 8° (3 presavijanja, visina hrpta od 18 do 22 cm), 16° (4 presavijanja, visina hrpta od 10 do 15 cm), 32° (5 presavijanja, visina hrpta do 10 cm) itd. Folio i 32° su najrjeđi formati, a oktav je najrašireniji i dijeli se na: veliki oktav (visina hrpta od 23 do 25 cm), već spomenuti oktav i mali oktav (od 15 do 18 cm).

Tvornice papira su uz pomoć filigrana tj. vodenih žigova ostavljali svojevrsan potpis o izrađivaču papira. Tijekom proizvodnje papira u fazi stavljanja kaše na gusto metalno sito dodavane se razne figurice od tanke žice na kojima bi kasnije papir bivao tanji i prozirniji u obliku postavljene žičane figurice koji uočavamo kad se papir okrene prema svjetlu. Motivi vodenih znakova vrlo su raznoliki: najčešće su to razne životinje ili biljke, fantastični likovi i kombinacije raznih likova, pa simboli, pojedini predmeti (sidro, zvono, križ, kruna, bodež itd.). Osnovni razlog zbog kojeg su proizvođači pravili vodene znakove na papiru bila je zaštita kvalitete njihovih proizvoda, drugim riječima imali su funkciju zaštitnih znakova (Stipčević, A.: 262).

Svi znakovi koji su ostavljani na papiri imaju jasno značenje za povijest knjige, u prvom redu pomažu detektirati vrijeme izrade papira, sukladno tomu i vrijeme tiskanja knjige. Preciznim istraživanjima ustvrdilo se da je svaki izrađivač papira određene znakove upotrebljavao u određenom vremenskom intervalu pa se i pomoću takvih oznaka vrlo precizno, unutar jednog desetljeća, može s velikom sigurnošću odrediti nastanak papira.

Pri jednom presavijanju tj. folio formatu filigran se nalazi na sredini papira, a linije su vertikalne, kod kvarte filigran se nalazi na sredini presavijanja, a linije su horizontalne itd.

Knjižni blok nastaje točnim slaganjem i presavijanjem papirnatih araka za tisak.

On se predavao knjigovežama na uvez. Značajnije inkunabule i knjige toga vremena posebno su se ukrašavale, na koricama, umetcima od zlatnih ili srebrnih limova te dragim ili poludragim kamenjem. Takve ukrase izrađivali su obrtnici i umjetnici. Najčešće su inkunabule bile u drvenim koricama.

Neki tiskari u svojim radionicama zapošljavaju knjigoveže, ali uglavnom samo za uvez knjiga namijenjenih posebnim kupcima. Izdavači, odnosno tiskari u većini slučajeva ne vode brigu o uvezivanju knjiga. Knjige su najčešće prodavali neuvezane, posebno ako ih je trebalo prevesti u neki daleki grad na prodaju. Knjižari su ih primali od izdavača u bačvama, a potom davali na uvezivanje (Stipčević, A. 1985:308).

Skupi uvez u to vrijeme, prisiljavao je vlasnike na uvezivanje više djela u jedan. Budući da je uvez bio skup, često se događalo da su vlasnici knjiga stavljali više djela u jedan uvez. Početkom XVI. stoljeća ubrzan je rad na ukrašavanju korica upotrebom metalnog valjčića. U valjčiću je bio urezan neki ukrasni motiv. Unatoč unaprjeđenjima, gotovo do XX. stoljeća koristila se slična tehnika ušivanja slogova i presvlačenja korica u kožne presvlake.

4. Franjevci u Hrvatskoj

Franjevački svjetovni red

Franjevački svjetovni red ustanovljen je po nadahnuću i djelovanju svetog Franje Asiškog (1182.-1226.) Latinski naziv za Franjevce je 'Ordo fratrum minorum', krat. OFM. Red Manje Braće je osnovao Franjo Asiški 1209. godine. Vrlo brzo nakon osnutka svoga reda u talijanskom Asiziju, franjevci dolaze u Hrvatsku i počinju osnivati samostane. Njihova osnovna značajka je „prosjački red“ te nisu smjeli ništa osobno posjedovati, što im nije smetalo da postanu širitelji i promicatelji pisane kulture, knjiga i osnivači knjižnica. Franjevci su najbrojnija redovnička zajednica u Hrvatskoj, a najviše samostana je osnovano u priobalju Istre i Dalmacije zbog jednostavnijeg kontakta s talijanskom subraćom. Sve svoje samostane osnivaju u gradskim i urbanim centrima i oni postaju središte vjerskog, kulturnog pa i gospodarskog života puka. To je još i izraženije poslije pokretanja rada sveučilišta i širenjem gradskog staleža (Stipanov 2015:37).

Od pet franjevačkih samostana u Splitu koji danas postoje, samostan Sv. Frane na obali, samostan Gospe od Pojišana, samostan Gospe od zdravlja, samostan Trećoredaca Sv. Josipa i samostan Uznesenja Gospina koji jedini pripada provinciji Sv. Jeronima.

Od samog svog osnutka samostan je osvojio simpatije splitskih građana pa su mnoge istaknute splitske obitelji htjele ovdje imati svoje zadnje počivalište /npr. Alberti, de Cutheis, Cupilli, Capogrosso, Marulić, Žuvić, i dr./ Marko Marulić oporučno ostavlja ovome samostanu dio svojih knjiga. U ovom je samostanu neko vrijeme živio i umro glasoviti biskup i humanist Toma Negri, a kasnije će ga (u 17. st.) posebice proslaviti talentirani minijaturist, samouki Bonaventura Razmilović koji će ovdje, između 1668. i 1675, izraditi svoje glasovite koralne kodekse. U samostanu su u više navrata bile razne provincijske škole, a od 1926. do 1948. čak i sjelo provincije. U samostanskoj crkvi nalazi se nekoliko vrijednih slika starih talijanskih majstora.

Uredbe samostanskih knjižnica

Važnost koju su samostani imali u promicanju kulture i učenja prepoznao je i crkveni vrh stoga je Papa Benedikt XII. franjevcima 1336. propisao osobite uredbe o uspostavljanju samostanskih knjižnica i njihovom uređenju. Papa Pio II. je pak ponovno potvrdio uredbe o knjižnicama, prema kojima svaki samostan treba imati skriptorij u kojem će se također sabirati i čuvati rukopisni svesci i knjige.

Lionskom odredbom iz 1518. godine traži se da u svakom samostanu bude knjižnica u zasebnoj prostoriji.

K tome, zabranjuju franjevcima prenositi knjige iz jednog samostana u drugi, pa naređuju da svaka samostanska knjižnica ima popis knjiga koje čuva. Samostanski starješina može dopustiti pojedinim članovima samostana da trajno koriste određene knjige, ali tada valja zabilježiti tko ih koristi (Hoško, F. E., 1999: 229).

Odlukom Općeg franjevačkog zbora (kapitula) iz 1593. godine održanog u Valladolidu, u svakom samostanu treba biti toliko knjiga koliko je potrebno propovjednicima i nastavnicima različitih franjevačkih škola za edukaciju i propovijed. Te uredbe također obvezuju svakoga starješinu – gvardijana samostana, da uspostavi samostansku knjižnicu, da budno bdije nad knjigama, njihovim smještajem i da knjižnicu vode oni koji ju najviše koriste te da provincijali osiguraju dovoljno sredstava za nabavu knjiga. Te odluke je odobrio papa Klement VIII., a s vremenom su postale dio općeg franjevačkog zakonika, tzv. Generalnih konstitucija (Hoško 2008: 13).

Fond samostanskih knjižnica uvećavao se prepisivanjem knjiga u samostanskim skriptorijima, poklonima drugih samostana, kupovinom, a najčešće ostavštinom nakon smrti uglednih i bogatih građana koji su im ostavljali svu svoju imovinu (Vegh 2004:75).

Franjevačka provincija Sv. Jeronima

Provincija Sv. Jeronima je nastala u okviru stare franjevačke “potprovincije” zvane nekada “Skalo vnije” ili “Sv. Serafina”, koje je subaštinica. Provincija se već u 13. stoljeću organizirala u četiri manje upravne jedinice, zvane kustodije: istarska, rapska, zadarsko-splitska te dubrovačka, koje su zajedno brojile 25 samostana. Ime Sv. Jeronima usvojila je god. 1393. Pod uplivom poznatog obnoviteljskog pokreta, koji je bio u 14. i 15. stoljeću zahvatio mnoge crkvene Redove, i Franjevački Red i prostrana dalmatinsko-istarska provincija počela se razlikovati na svoj tzv. “konventualski” i na “opservantski” dio. Franjevci-opservanti oblikovali su tijekom 15. stoljeća svoje dvije vikarije – zadarsku i dubrovačku, koje su god. 1517. proglašene “provincijama”, sa sjedištima u Zadru i Dubrovniku. Konačno pak, god. 1889., te dvije priobalne provincije bile su sjedinjene u današnju jedinstvenu “Provinciju sv. Jeronima”.

Kroz 20. stoljeće, poglavito uslijed dva svjetska rata, Provincija je doživjela više raznih promjena u osoblju, broju samostana i svojim unutrašnjim ustanovama (središta školstva i odgoja itd.). Na početku stoljeća brojila je 29 samostana, od kojih je poslije prvog svjetskog rata izgubila 4; od tih je 3 dobila natrag poslije drugoga svjetskog rata i k tome je dobila tri od mletačke provincije (na području Istre i otoka). Braća iz ove provincije već od 1930. godine djeluju među Hrvatima u Argentini, poslije drugog svjetskog rata organizirana su u “Kustodiju Prečistog Srca Marijina”. God. 1995. podređena je Provinciji i “Misija Pohođenja Blažene Djevice Marije u Crnoj Gori”.

U duhu i po nakanama svog svetog Osnivača, redovnici ove Provincije vrše višestruki apostolat: propovjednički, vjerovjesnički, odgojno-obrazovni, kulturni itd., i to ne samo u granicama svoje pokrajine. Naročitu apostolsku djelatnost Provincija razvija u tzv. pučkim misijama, te pomoću raznih “pučkih” pobožnosti i vođenjem “Franjevačkog

Svjetovnog Reda”. Usred i pomoću tako različite djelatnosti više se braće pred Bogom i crkvom podičilo svojim svetim životom, već od prvih desetljeća našega opstanka među Hrvatima. Imasmo i više braće koja su djelovala i na raznim područjima ljudskih znanosti, umijeća i kulture: karitativni djelatnici i ljekarnici (mislimo na daleko čuvenu Ljekarnu Male Braće u Dubrovniku), kao prosvjetitelji i čuvari kulturnog, književnog i muzejskog blaga naše povijesti i naših odgovarajućih proizvoda: mislimo napose na naše knjižnice koje obiluju naslagama rukopisa i tiskanih svezaka, od brojnih prvotisaka (imamo nekoliko stotina inkunabula) do novijih nizova hrvatskih književnika. Među našim knjižnicama ističu se i brojem i kakvoćom sačuvanih knjiga: dubrovačka, hvarska, poljudska, zadarska, košljunska i rovinjska. Danas provincija broji, što u domovini što u raznim vanjskim područjima svoga djelovanja, 35 kuća. Sjedište joj je u Zadru, a mladi se odgajaju na Košljunu, na Poljudu i u Zadru. Ukupno broji oko 100 zavjetovanih redovnika, većinom svećenika. Novije apostolsko djelovanje braće odvija se na dvadesetak župa, u redovitom propovijedanju i katehizaciji. U vođenju bratstva Franjevačkog Svjetovnog Reda i raznovrsnih duhovnih skupova. U nekim samostanima (Pazin, Košljun, Kraj-Pašman) braća se u novije vrijeme posvećuju više podržavanju, produbljivanju i širenju vjersko-duhovne kulture (samostani kao “žarišta”).

Sl. 2. Samostan Uznesenja Gospina

5. Zakonski okvir djelovanja samostanskih knjižnica

Zakonom o knjižnicama uređuje se knjižnična djelatnost, uvjeti i način njezina obavljanja, ustrojstvo i način rada knjižnica, knjižnična građa, te pravni položaj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Zakon o knjižnicama (NN 105/97, 5/98, 104/00, 69/09), Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica (2001), Pravilnik o zaštiti knjižnične građe (2005) i Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17). Ti pravni dokumenti predstavljaju opći okvir za očuvanje baštine i djelovanje različitih vrsta knjižnica, pa tako dijelom i samostanskih. Prema članku 6 spomenutog zakona, stavak drugi, knjižnična djelatnost obuhvaća - stručnu obradu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe, te provođenje mjere zaštite knjižnične građe koja je kulturno dobro (Zakon o

knjižnicama NN69/99). Samostanske knjižnice u Zakonu se nigdje ne spominju izriječno, ali članak 8 definira pravni kontekst prema kojemu se knjižnična djelatnost obavlja prema standardima kojima se uređuju poslovi te kadrovski i tehnički uvjeti svojstveni pojedinim vrstama knjižnica. Samostanske knjižnice pripadaju vrsti specijalnih knjižnica, točnije, knjižnica u sastavu vjerskih zajednica ili knjižnica vjerskih zajednica (Zakon o knjižnicama NN69/99). Za specijalne knjižnice, člankom 8 spomenutog zakona, standarde propisuje ministar koji je nadležan prema području djelatnosti knjižnice (Zakon o knjižnicama NN69/99).

Zakonom o knjižnicama, člankom 45 i 46, propisuje se nadležnost o očuvanju, zaštiti i očuvanju knjižnične građe i kaže knjižnice su dužne poduzimati mjere za zaštitu i čuvanje knjižnične građe prema pravilniku o zaštiti knjižnične građe, koji na prijedlog Hrvatskoga knjižničnog vijeća donosi ministar kulture. (Zakon o knjižnicama NN69/99).

Na jedinstvene i rijetke primjerke knjiga, zbirke knjiga, rukopise i drugu knjižničnu građu koja ima obilježja kulturnog dobra, odnosno koja je od posebnog značenja ili vrijednosti, primjenjuju se i propisi o zaštiti kulturnih dobara te se ta građa može koristiti samo pod posebnim uvjetima (Zakon o knjižnicama NN69/99).

Nadalje, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara uređuje vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite kulturnih dobara, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara i druga važna pitanja povezana sa zaštitom i očuvanjem. (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03; 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14 i 44/17).

Prema gore navedenom zakonu među kulturna dobra ubrajaju se sve pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i drugog znanstvenog značaja, te dokumentacija i bibliografska baština. Člankom 5 toga zakona svrha je zaštite kulturnih dobara zaštita i očuvanje kulturnih dobara za buduće generacije; stvaranje povoljnijih uvjeta za opstanak kulturnih dobara i poduzimanje mjera potrebnih za njihovo redovito održavanje te sprječavanje svih radnji koje ugrožavaju integritet kulturnog dobra ili uključuju protupravno postupanje s kulturnim dobrima (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 69/99). Zakonom se zaključuje da su samostanske knjižnice kao objekti u kojima se čuva stara knjižnična građa dužne registrirati građu koja ima svojstva kulturnog dobra. Po saznanjima ustvrdilo se da skoro svaka knjižnica u svom fondu posjeduje barem jedan primjerak knjižne građe koji ima status kulturnog dobra.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica kao središnja matična knjižnica zadužena je za nadzor i stvaranje sustava zaštite i očuvanja hrvatske pisane/tiskane baštine.

Matična djelatnost je ovim zakonom nedorečena i nejasna, pa se postavlja pitanje tko bi trebao obavljati matičnu djelatnost za samostanske knjižnice. Članak 3, Pravilnika o matičnoj djelatnosti knjižnica kaže da sustav matične djelatnosti obvezatno se ustrojava za knjižnice koje su osnovane kao javne ustanove i svoju djelatnost obavljaju kao javnu službu.

Obavljanje poslova matičnosti za ostale knjižnice, bez obzira jesu li samostalne ili u sustavu te jesu li su njihovi osnivači pravne ili fizičke osobe, određuje se posebno za svaku knjižnicu ugovorom s matičnom knjižnicom (Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica NN 43/01).

Iz gore navedenoga proizlazi da obavljanje poslova matičnosti za ostale knjižnice, bez obzira jesu li samostalne ili u sastavu te jesu li njihovi osnivači pravne ili fizičke osobe, određuje se posebno za svaku knjižnicu ugovorom s matičnom knjižnicom. Samostanske knjižnice najčešće ne obavljaju javnu službu. No, ako su im zbirke registrirane kao kulturno dobro, matičnu djelatnost obavlja neka od sveučilišnih knjižnica, ovisno u kojem području djeluju.

Sukladno tome za pretpostaviti je da samostanske knjižnice stručnu pomoć u organizaciji i zaštiti svojih zbirki trebaju očekivati od najbliže sveučilišne te nacionalne knjižnice.

Pravilnikom uređuju mjere zaštite i očuvanja knjižnične građe i to uvjeti čuvanja, način pohrane i oblici korištenja knjižnične građe.

Pravilnikom se također uređuje postupak popisivanja i vrednovanja građe za koju se predmnijeva da ima svojstvo kulturnoga dobra ili za koju je doneseno rješenje o preventivnoj zaštiti, odnosno rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnoga dobra (u daljnjem tekstu: zaštićena građa), uvjeti i način korištenja, stručnog održavanja te zaštite i očuvanja te građe, sukladno odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Pravilnik o zaštiti knjižnične građe NN 52/05). navedeni Pravilnik o zaštiti knjižnične građe, neovisno o vrsti knjižnice, te je on svakako primjenjiv i na samostanske knjižnice. Njime se uređuje postupak popisivanja, vrednovanja i postupanja s građom za koju se utvrdilo ili se podrazumijeva da ima svojstvo kulturnog dobra.

Veliki problem samostanskih knjižnica je što se nigdje u zakonima i pravilnicima ne spominju izriječno iako je poznato da se u njima čuva bogata knjižnična građa koja je ujedno i kulturno dobro. Tu je i problem standarda za specijalne knjižnice koji se može samo smatrati preporukom za rad samostanskih knjižnica jer je svaka specijalna knjižnica specifična za sebe te je teško uspostaviti općeprihvatljive kriterije rada.

Hrvatski standardi za specijalne knjižnice (Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1992;3/4:258-269; Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete 1993;3:12-14)

Možemo zaključiti da važeći zakoni koji su vezani uz knjižnice i kulturno dobro neizravno se odnose i na samostanske knjižnice ali ih ne obvezuju u svom radu s obzirom na to da Uredba Hrvatske biskupske konferencije o crkvenim knjižnicama (uključujući samostanske knjižnice) utvrđuje kako crkvene knjižnice nisu samostalne ustanove, već u svemu ovise o Ordinariju odnosno vrhovnom redovničkom poglavarstvu, budući da su crkveno vlasništvo (Uredba HBK o crkvenim knjižnicama 2001.Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 129,1).

Vidljivo je da su samostanske knjižnice podijeljene između zakonske pripadnosti crkvenom sustavu te stručne pripadnosti knjižničnom sustavu.

Napomenuli smo da se najveći problem samostanskih knjižnica očituje u tome što se nigdje izriječno ne spominju u hrvatskim zakonima. Ministarstvo kulture provodi javno savjetovanje o prijedlogu Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti tijekom ove godine i priprema novi zakon o knjižnicama. Nadamo da će ta problematika biti prepoznata sustavna riješena unoseći termin samostanskih knjižnica, odnosno knjižnica u sastavu vjerskih organizacija, u postojeću zakonsku regulativu.

Od 2007. Nacionalna i sveučilišna knjižnica ozbiljnije pristupa povjerenoj ulozi te je izrađen Program zaštite i očuvanja knjižnične građe koja ima svojstva kulturnog dobra. Program je, osim spomeničkih knjižnica, obuhvatio sve imatelje kulturnog dobra, zbirke stare i rijetke građe u svim vrstama knjižnica te naznačio ciljeve, metodologiju i način provedbe. Ovim programom posebna je pozornost posvećena samostanskim i knjižnicama ostalih vjerskih zajednica. Osnovni ciljevi programa su identifikacija, evidencija i izgradnja baštinskih zbirki. Nužno je utvrditi postupke pravne zaštite knjižnica i knjižničnih zbirki koje imaju svojstvo kulturnog dobra, organizirati pristup knjižnicama, zbirkama i pojedinačnim primjercima knjižnične građe kroz programe sustavne obrade građe (inventarizacije i katalogizacije) te ostvariti samu fizičku zaštitu pojedinačnih primjeraka. Programom se također naglašava da je potrebno pronaći multidisciplinarni pristup koji će okupiti stručnjake iz više različitih disciplina, pratiti i kontrolirati rad na nacionalnoj razini, identificirati svako kulturno dobro i prepoznati matične ustanove kao baštinske okosnice i simbole nacionalnog identiteta.

Ministarstvo kulture je Pravilnikom o zaštiti knjižne građe i u suradnji s Upravom za zaštitu i očuvanje kulturne baštine dogovorilo da se skrb o baštinskim knjižnicama odvija na dvije razine. Na prvoj razini će se graditi nacionalni sustav za zaštitu i očuvanje pisane baštine, a na drugoj će se pružanjem pomoći preventivne zaštite (konzervatorsko – restauratorskih radova) te inventarizacije, pojedinim knjižnicama omogućiti ulazak u taj sustav (Pravilnikom o zaštiti knjižne građe NN52/05). Ovim načinom usporavaju se fizička propadanja zbirki u cjelini, a izgradnjom inventara omogućit će se identifikacija najvrjednijih i najugroženijih primjeraka za restauratorsku zaštitu i obnovu.

Cijeli postupak iziskuje velika financijska sredstva te je Ministarstvo kulture osiguralo u proračunu namjenska sredstva za ovaj program do kojih se dolazi Natječajem za javne potrebe u kulturi. Sredstva se dodjeljuju zbirkama koje udovoljavaju navedenim kriterijima: zbirka je u privatnom vlasništvu (vjerskih zajednica i drugih privatnih vlasnika), zbirka sadrži vrijedan i specifičan fond knjižne građe, u zbirci je potrebno provesti reviziju odnosno usklađivanje rješenja o registraciji zbirke kao kulturnog dobra, zbirku je potrebno registrirati kao kulturno dobro; zbirka je manjeg opsega pa se potrebni postupci mogu obaviti u relativno kratkom vremenu uz minimalne troškove.

Samostanske knjižnice nisu samostalne ustanove, nego u svemu ovise o Ordinariju odnosno vrhovnom redovničkom poglavarstvu, gvardijanu, budući da su crkveno vlasništvo.

Sve franjevačke knjižnice djeluju pod svojim provincijama i one vrše nadzor nad njihovim radom. Provincijat za rad i poslovanje knjižnice zadužuje redovnika, koji u pravilu ima obvezu podnositi izvješća o radu. Franjevačke knjižnice svoje svakodnevno poslovanje uglavnom financiraju same, no dobivaju se i neka nepovratna sredstva od Ministarstva kulture.

Svaka provincija financira rad svoje knjižnice i svakodnevno se susreću s nedostatkom financijskih sredstava za obnovu restauraciju starih i rijetkih knjiga i zbirki koje su od neprocjenjivog nacionalnog i kulturnog interesa naše države.

6. Knjižnica Franjevačkog samostana Uznesenja Gospinog

Franjevački samostan Gospe od uznesenja, popularnog nazvanog od svekolikog puka, samostan Sv. Ante zbog starodrevnog i masovnog štovanja Sv. Ante Padovanskog u samostanskoj crkvi.

Franjevački samostan i crkva utemeljeni su 1450. godine na ovom lokalitetu koji se može pratiti već od rimskih vremena. Prvu crkvu Sv. Marije od Poljuda sagradio je splitski nadbiskup Pavao 1020. godine. Nedugo potom, ova je zajednica došla u posjed Benediktinaca sa Sustipana. Početkom XV. stoljeća Benediktinci gase samostan na Poljudu a posjede dobivaju opati. Polovicom XV. stoljeća odlukom glasovitog kardinala Bessariona Poljudsku komendu 1449. godine daruje Franjevcima.

Izvorni dio samostana iz XV. stoljeća je onaj na istočnom krilu ostali su dijelovi iz različitih epoha gradnje. Veliki zahvat u gradnji započeo je fratar Bernardin Vuković 1757. godine. Nažalost njegov plan izgradnje zaustavila je venecijanska vlast, te je samostan proširen tek 1898. U okviru samostana na Poljudu otvoreno je franjevačko sjemenište i gimnazija, pa je trebalo povećati prostore te je samostan zadnji put nadograđivan i adaptiran 1965.-1970. godine.

Knjižnica franjevačkog samostana Gospe od uznesenja, Sv. Ante, ima dugu povijest; ona počinje utemeljenjem samostana 1450. godine. Pretpostavlja se da su franjevci na Poljudu u samostanu imali posebnu prostoriju za spremanje i čuvanje spisa tj. za onodobnu zajedničku knjižnicu. Tu pretpostavku možemo opravdati uzevši u obzir odredbe konstitucija donesene u 16. stoljeću, a i činjenicu da je Marulićev poklonjen evanđelistar bio smješten u samostanu. Samostanska knjižnica utemeljena je još u XV. stoljeću, a danas broji preko 12.000 svezaka. Poslije rata se dvaput selila i sada se radi na njezinu konačnom sređivanju. Opisujući poljudski samostan Fabijanić je u njegovoj knjižnici zabilježio 19 inkunabula, Goldschmidt će ih 1916. spomenuti 34 /u 33 sveska, a Badalić 1952. ukupno 33. Pretresavši detaljno sav tadašnji knjižni fond 1988. godine, u ovoj je knjižnici utvrđeno i opisano ukupno 25 inkunabula. Zanimljivo je da od tih 19 točno opisanih Fabijanićevih inkunabula, 14 se danas ne nalazi u poljudskoj zbirci. Franjevački način života zahtjeva ne samo organizirano stjecanje visokoškolske naobrazbe u filozofiji i teologiji nego i trajnu izobrazbu propovjednika i ispovjednika.

Sl. 3. Knjižnica danas /dio složene građe/ (foto Denis Kraljević)

Nakon nekoliko seljenja unutar samoga samostana knjižnica je danas dobila svoju stalnu prostoriju, smještenu u klauzurama, zatvorenim dijelovima samostana u kojem stručna knjižničarka Ivana Šušnjara is Sveučilišne knjižnice iz Splita, honorarno, uređuje knjižnicu, slaže arhiv i priprema izradu digitalnog kataloga.

U ovoj fazi sveske temeljito čisti od prašine malim usisavačem ili posebnom četkom te je prije povratka na mjesto umata u poseban beskiselinski papir, u slučaju vidljivih oštećenja. Knjižnica je za sada opremljena novim metalnim policama, katalog je na listićima standardnog formata u kataložnom ormarići.

Rijetke knjige i inkunabule zaštit će se u vatrootpornim ormarima, koji su u procesu nabavke sredstvima Ministarstva kulture dobivenih putem javnog natječaja, a bit će smještenim unutar same knjižnice.

Knjižničarka će preuzeti podjelu od samostana na Trsatu razdijeljene u dvadeset skupina po sadržaju koje je sastavio fra Vatroslav Frkind i to su: biblijske znanosti, dogmatsko bogoslovlje, ranokršćanski crkveni oci, teološka polemika, moralno i pastoralno bogoslovlje, crkveno i građansko pravo, filozofija, duhovno bogoslovlje, crkvena povijest, građanska povijest, biografija i hagiografija, franjevačka odgojna i povijesna literatura, medicina, knjige različitog sadržaja (mješovito), liturgija, beletristika, jezikoslovlje, ascetička literatura, propovjedništvo, časopisi/periodika/.

7. Inkunabula samostanske knjižnice Uznesenja Gospina

Kao što je već spomenuto knjižnica ima zbirku inkunabula i to 26 primjerka. Iako se to možda ne čini kao veliki broj, treba uzeti u obzir da je danas u svijetu poznato samo 40 tisuća primjeraka. Naziv inkunabula (incunabula) prvi je upotrijebio Mallinckrodt, a sama riječ preuzeta iz latinskog znači kolijevka (Stipčević, A. 1985:311).

Inkunabulama nazivamo prvotiskane knjige, nakon izuma Gutenbergova tiskarskog stroja od 1455. do 1500. godine. Mnogi znanstvenici smatraju da bi se tim nazivom trebale zvati knjige koje se izgledom bitno ne razlikuju od rukopisnih predložaka. No danas se za inkunabule uzima 1500. godina kao granica vremena izdavanja. Knjižnica samostana Gospina uznesenja u nekoliko navrata je svoje inkunabule dala na restauraciju o kojima nije dostupan niti jedan zapis unutar pronađene knjižnične arhive.

Nepostojanjem digitaliziranoga kataloga i ne obrađenom građom inkunabula i starih knjiga ne postoji mogućnost dostupnosti u CROLIST katalogu

Buduće obrade građe i unosa zapisa u CROLIST-u će olakšati dostupnost bibliografskih i normativni zapisi iz kataloga CROLIST, čime se štedi vrijeme obrade, dobiva na kvaliteti i ujednačenosti zapisa, olakšava rad, a rezultat su zapisi s potpunim bibliografskim i materijalnim opisom obrađenoga primjerka, koji su potom odmah dostupni na mreži. Prilikom obrade svaka jedinica građe dobiva svoju signaturu koja se sastoji od skraćenice pojedine samostanske knjižnice i oznake rasporeda, tj. zbirke u kojoj se ta jedinica građe nalazi (Dimnjaković 2014: 61).

Sl. 4. Inkunabula iz fonda knjižnice (foto Denis Kraljević)

Popis inkunabula

1. ANTONINUS Florentinus. Summa Theologica. P. IV.

Venetiis, Nicolaus Jenson, P. IV/XIV Kal. Mai /18. IV/ 1480. 2° Got. HC * 1259=1243, BMC V 177-181, Polain 266, GW 2185, Ind. gen. 690, Goff A-872 (Stillwell A 777), Bad. 79 P. I-III nedostaju. U P. IV zadnja tri lista najvećim dijelom otkinuta. Inicijali pune lombarde, crvene ili modre; na listu az i as veći ukrašeni inicijali /B, Al, modri s crvenom ornamentikom. Ostaci suvremenog uveza /bez korica/; knjižni blok dosta dobro očuvan.

Sign. Ink. 11

2. ASTESANUS de Ast. Summa de casibus conscientiae.

(Ed. Bartholomaeus de Bellatis et Gometius de Ulixbona). Venetiis, Leonardus Wild pro Nicolao de Frankfordia, 28. IV 1480. 2 Got. HC * 1896, BMC V 265, Polain 337, GW 2757, Ind. gen. 926, Goff A-1169 (Stillwell A 1036), Bad. 110 /ne spominje drugi primjerak/ Primjerak Inicijali pune lombarde, crvene ili modre. Na podstavi prednje korice zapis: per tinet ad locu/m/ Spaleti, a na poleđini stražnje korice: hic liber concessus est firariri bernardino dle Spaletio; ispod toga od druge ruke: P... wmp...vic. Cherubinum. Izvorni uvez: drvene korice, presvlaka smeđa koža s utisnutim koncentričnim paralelogramima i drugim šablonama. Dvije kožnate kopče s metalnim zaponcima lotpale/. Prvih desetak listova bloka izgijili su od vlage, a crnih i crvenih mrlja ima i drugdje po bloku; korice oštećene od crvotočine.

Sign. Ink. 12a Primjerak b Sprijeda defektan, nedostaju listovi a... Prazan prostor za inicijale. Uz tekst mjestimično ima znakova upozorenja. Korice nedostaju. Blok na prednjem rubu i na kraju jače oštećen od vlage.

Sign. Ink. 126

3. BALBUS, Johannes. Catholicon.

Venetiis, Bonetus Locatellus pro Octaviano Scoto, XII Kal. Dec. /20. XI/ 1495. 2° Got HC * 2264, BMC V 445, Polain 463, GW 3201, Ind, gen. 1163, Goff B-33 (Stillwell B 31), Bad. 151 Inicijali tiskani i prazan prostor ostavljen za ručnu izradbu drugih inicijala. Na listu sa signar zapis: Platris fratris Augustini de Cra./?/ Corsulle ordinis mil norum observantiae provincia dalmatiae. Sub M 2X 0. Ostaci suvremenog uveza /bez korica. Blok u stražnjem dijelu znatnije oštećen od vlage.

Sign. Ink. 13

4. BIBLIA /Latine/. Biblia cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi

Britonis in omnes prologos s. Hieronymi et additonibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering. /Add./ Nicolans de Lyra. Contra perfidiam Judaeorum. P. I-IV.

Venetiis, /Bonetus Locatellus pro Octaviano Scoto, VI Id. Sext./8. VIII/ 1489. 2° Got. HC. 3168, BMC V 437, Polain 677, GW 4291, Ind. gen. 1688, Goff B-616 (Stillwell B 550), Bad. 208 Prazan prostor s tiskanim reprezentantima. Tiskane ilustracije. UP. I na početku nedostaje list a. Na listu sa signe zapis: Ad usu/m/ Patris Andreale Politiani 1615, a na zadnjem listu: Iste liber pertinet ad lochu/m/ Spalate/nelm. Obilje mar. ginalija uz tekst. U P. IV na listu B. dolje zapis: Ad usu/m/ Patris And/ reale Pogliniani 1615. Bilješke uz tekst/možda od ruke M. Marulića?/. Sva četiri sveska imaju originalni uvez: drvene korice do 1/3 presvučene smeđom kožom, s ostacima metalnih kopča, i sva su osrednje sačuvanosti.

Sign. Ink. 18

5. BIBLIA /Latine/. Biblia. /Praec./: Gabriel Brunus. Tabula. (Ed. Petrus Angelus de Monte Ulmi, corr. Gregorius Britannicus.) Brixiae, Angelus et Jacobus Britannicus, 29. XII 1496. 8' Got. HC * 3119, BMC VII 978, Pell. 2336, GW 4276, Ind. gen. 1679, Goff B-599 (Stillwell B 533), Bad. 201 (nema registriran ovaj primjerak) Na početku nedostaje 26, a na kraju 79 listova /sačuvani samo svežnjići - M. Ostaci izvornog uveza /bez korical, Blok mjestimično oštećen /poderan ili požutio od vlage.

Sign. Ink 1

6. BONIFACIUS VIII, papa. Liber sextus Decretalium (cum glossa Johannis Andreae). Romae, Udalricus Gallus (Han) et Simon Nicolai (Chardella), 13. X 1472. 2 Rom. et Got. HC • 3588, BMC IV 23, Polain 829, GW 4851, Ind. gen. 1962, Goff B-979 (Stillwell B 872), Bad. 241 Sprijeda nedostaje list Rubrica i a, straga 16 listova. Inicijali jednostavni, crveni ili modri uneseni rukom. Manji broj glosa uz tekst. Originalni uvez: drvene korice presvučene smeđom kožom s utisnutim knjigoveškim šablonama, s dvije metalne kopče /otpale/. Stražnja korica i hrbat otpali, prednja odvojena od bloka.

Sign. Ink. 19

7. CARACCIOLUS, Robertus. Opera varia. P. I-III.

Venetiis, Franciscus Renner de Heilbronn, 1479. 4 Got. HC 4462, BMC V 195, Pell. 3272, GW 6039, (Stillwell C 118), Bad. 295 Počinje listom a. Prazna mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima. Ostaci izvornog uveza /korice i hrbat nedostaju. Po bloku ima žutih mrlja od vlage, posljednji list jače oštećen.

Sign. Ink 8

8. CARACCIOLUS, ROIOLUS, Robertus.

Opera varia. P. I-III. Venetiis, Franciscus Renner de Heilbronn, 1479.40 Got. HC * 4462, BMC V 195, Pell. 3272, GW 6039, (Stillwell C 118), Bad. 295 (nema registriran ovaj primjerak) Fragmenat / sačuvani listovi as-hhr, djelomično otkinuti (sve ostalo nedostaje). Prazan prostor za inicijale. Na listu a zapis: Ad usum patris Gregorii Draxi

a Spalato ordinis minorum i drugi od druge ruke: Platri Francisci de Pharia et pertinet slanctae Mariae Gratiarum/. Obilje glosa uz tekst, podcrtavanja i znakova upozorenja. Izvorni uvez: drvene korice do 1/3 presvučene tamnosmeđom kožom, s ostacima dviju kopca. Blok velikim dijelom oštećen mrljama od vlage i poderan od upotrebe; dio stražnje korice izgubljen.

Sign. Ink.

9. CARACCIOLUS, Robertus. Opera varia. P. I. Sermones de Adventu.

Venetiis, Georgius Arrivabenus pro Bernardino Rasina et Benedictus Fontana, 16. V 1496. 4° et 8 Got. H. 4491, BMC V 386, GW 6043, Ind. gen. 2451, Goff C-135 (Stillwell C 123), Bad. Sprijeda nedostaje jedan list. Prazna mjesta za inicijale. Na nasl. natpis: Sermones de timore Judiciorum i bilješka hebrejskim slovima. Ima marginalnih bilježaka uz tekst. Izvorni uvez bez korica, blok privremeno omotan modrim papirom, Mnogi listovi u bloku požutjeli is bušotinama knjižnih crva.

Sign. Ink. 3 10.

10. CARACCIOLUS, Robertus. Sermones de laudibus sanctorum. (Corr. Gaspari

nus Borro). Venetiis, Bernardinus Benalius, Kal. Oct. /1. X/ 1490. 4 Got. H. 4482, BMC V 373, Polain 1001, GW 6059, Ind. gen. 2462, Goff C-150 (Stillwell C 137), Bad. 299 Odsprjeda dodana dva prazna knjigoveška lista. Prazan prostor za inicijale. Na nasl. listu zapis: plertinet ad locu/m/.../ dalje precrtano. Na dodanim knjigoveškim listovima različite bilješke, citati iz sv. Pisma i dr. na latinskom jeziku. Veći broj glosa i podcrtavanja. Uvez: korice i hrbat od bijeloga hrapavog kartona. Dobro očuvan primjerak.

Sign. Ink. 7 11.

11. CARACCIOLUS, Robertus. Sermones quadragesimales de peccatis etc.

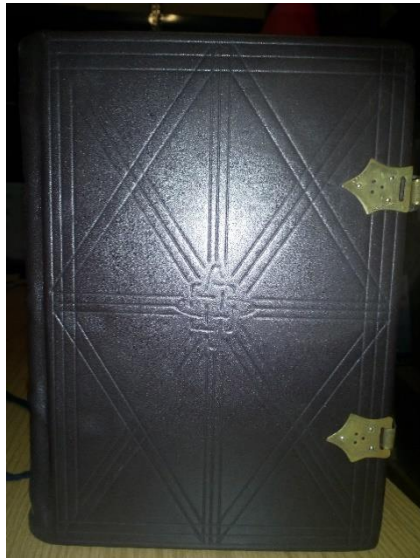
Venetiis, Andreas Torresanus de Asula, V Kal. Oct. 127. IX/ 1488. 4o Got. HC 4439, BMC V 309, Polain 988, GW 6080, Ind. gen. 2465, Goff C-160 (Stillwell C 146), Bad. 294 (nema registriran ovaj primjerak) Na kraju nedostaje sedam listova /F. 185-191/. Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Rijetke rubne bilješke uz tekst. Ostaci suvremenog uveza /bez korica. U knjižnom bloku mnogo tragova od vlage, a desetak zadnjih listova nagrizeno od miševa. Pojedini listovi ispadaju iz uveza.

Sign. Ink. 5

12. CARCANO,

Michael. Sermonarium per Quadragesimam de commendatione vir tutum et reprobatione vitiorum. Mediolani, Uldericus Scinzenzeler pro Raphaele Peragallo, 11. VII 1495. 4 Got. HC 4505, BMC VI 770, Polain 1007, GW 6128, Ind. gen. 2517, Goff C-198 (Stillwell C 183), Bad. 304 Inicijali djelomice tiskani, a djelomice prazan prostor s tiskanim reprezentantima. Na nasl. listu od starije ruke zapis: Ad usum fria/tril... dalje otkinuto; ispod toga: Iste liber pertinet dalje precrtano. Obilje kratkih glosa i podcrtavanja uz tekst. Uvez 15. st.: drvene korice do 1/3 presvučene smeđom kožom, s ostacima dviju metalnih kopča. Prednja korica do polovice otpala, po bloku brojne mrlje od vlage.

Sign. Ink. 9

Sl. 5. Inkunabula iz fonda knjižnice CARCANO, Michae (foto Denis Kraljević)

13. CICERO,

Marcus Tullius. De inventione sive Rhetorica vetus (Comm. C. Marius Victorinus). /Add./ Rhetorica ad Herennium. P. I-II. Venetiis, Johannes de Gregoriis de Forlivio et Jacobus Britannicus, 17. VII 1483. 2° Rom. HC * 5078, BMC V 339, GW 6737, Ind. gen. 2870, Goff C-648 (Stillwell C 587), Bad. 329 Inicijali jednostavni, crveni, uneseni rukom. Veći broj glosa i podcrtavanja uz rub, ali samo od druge polovice knjige. Izvorni uvez: drvene korice do 1/3 presvučene smeđom kožom, s tragovima četiriju kopča. Stražnja korica nadomještana od neke druge knjige. Brojna oštećenja po bloku i sačuvanoj korici /miševi, vlaga.

Sign. Ink. 23

14. CICERO,

Marcus Tullius. De natura deorum; De divinatione; De legibus lere./ /P. I-IVI. Venetiis, Simon Bevilaqua, 18. IX 1496. 2° Rom. HC * 5232, BMC V 521, GW 6905, Ind. gen. 2882, Goff C-572 (Stillwell C 519), Bad. Svežnjići izmiješani prilikom uveza, ali je primjerak potpun. Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Na početnom listu zapisi: Dominici Quarci, canonici Traguriensis sum; ispod toga: Ex testamento eiusdem ad usu/m/ admodu/m/plar ris Bon/ifalcil de Tragurio. Suvremeni uvez: drvene korice, presvlaka tamnosmeđa koža s utisnutim knjigoveškim šablonama, s četiri metalne kopče. Korice se odvajaju od bloka Privez: Seneca, Lucius Annaeus. Opera philosophica. Epistolae. Venetiis, Ber. nardinus de Choris, 31. X 1492.

Sign. Ink. 16

15. DURANTI,

Guillelmus. Rationale divinatorum officiorum (Ed. Johannes Aloisius Tuscanus) Vicentiae, Hermannus Liechtenstein, 1480.20 Got. HC * 6482, Pell. 4501, GW 9120, Ind. gen. 3629, Goff D-423 (Stillwell D 347), Bad. 425 Straga nedostaje prazni list 0. Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Na listu 222 v zapis: Iste liber plerimane ad locum/ Spaleti. Izvorni uvez: drvene korice do 1/3 presvučene tamnosmeđom kožom, s jednom kožnatom kop. com /otkinuta/. Koža na prednjoj korici poderana, hrbat i stražnja korica otpali, dijelovi bloka ispadaju iz uveza.

Sign. Ink. 15 16.

16. FLORES LEGUM. Flores legum secundum ordinem alphabeti.

Venetiis, Bernardinus Benalius pro Lazaro de Soardis, /ca 1496-1498/ 8o Got. H* 7168, Ind. gen. 3995, Goff F-215 (Stillwell F 192), GW 10059, Vaticana Inc. V 98, Bad Privezano: Holkolt, Robertus. Novum insigne opusculum pro Christi verbum evangelizantibus. /Cum add/. Venetiis, Bernardinus Benalius, s.a./

Sign. Ink.?

17. GRATIANUS. Decretum (cum apparatu). (Ed. Petrus Albinianus Trecius).

Venetiis, Johannes de Colonia et Johannes Manthen, III Non. Jan. 13. I/ 1479 /1480/. 2o Got. HC • 7894, BMC V 235, Polain 1676, Ind. gen. 4397, Goff G-368 (Stillwell G 330), Bad. 482 Primjerak sprijeda defektan /počinje listom b. Inicijali pune lombarde, crvene ili modre, unesene rukom. Manji broj marginalija. Suvremeni uvez: drvene korice, presvlaka koža s metalnim okovima na uglovima i u sredini, s četiri metalne kopče. Korice se odvojile od bloka, po rubovima oštećene; u bloku dio listova požutio od sunca i vlage.

Sign. Ink 21

18. GREGORIUS IX, papa. Decretales, cum glossa.

Venetiis, Johannes de Colonia et Johannes Manthen, Prid. Kal. Apr. 731. III/ 1479. 2° Got. H 8008, BMC V 234, Ind, gen. 4455, Goff 0, Bad. 504 Sprijeda i straga nedostaju prazni listovi. Inicijali pune lombarde, crvene i modre, izrađene rukom. Na listu a dva veća inicijala /G,R/ crvena na modroj podlozi florealnim ornamentom, te dva ista inicijala, manja, modra sa sličnom ornamentikom. Kroz čitavu knjigu rukom pisan tekući naslov stranica, na zadnjem praznom listu unesen popis sadržaja knjige. Manji broj rubnih bilježaka uz tekst. Izvorni uvez: drvene korice, presvučene zelenom kožom, s metalnim okovima na uglovima i na sredini i s četiri metalne kopče. Prednja se korica otkinula od bloka, hrbat otpao.

Sign. Ink22

19. GRITSCH, Johannes, Quadragesimales.

Venetiis, Lazarus de Soardis, 21. III 1495. 8° Got. HC 8079, BMC 0. Ind. gen. 4499, Goff G-506 (Stillwell G 463), Bad. 513 Nedostaje slobodni list podstave prednje korice te predzadnji list knjižnog bloka /H/. Prazna mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima. Na naslovnom listu zapis: Ad usum/ F. Provinc, a Spalato. Manji broj marginalija uz tekst i znakova upozorenja. Uvez: kartonske korice i hrbat obloženi bijelom glatkom kožom. Zadnji dio bloka požutio od vlage, korice ponešto oštećene.

Sign. Ink. 2

20. HIERONYMUS, S. Epistolae. P. I. Parmae,

/Typogr. Hieronymi/, I/18. I 1480. 2° Rom. HC 8557, BMC VII 942, Ind. gen. 4739, Goff H-169 (Stillwell H 156). Bad. 536 Primjerak na početku defektan /nedostaje osam listova. Inicijali ručni, crveni ili modri, jednostavni. Ostaci suvremenog uveza /korice i hrbat nedostaju/. Po bloku ima tragova vlage, pojedini listovi i svežnjići ispadaju iz uveza. Nedostaje P. II.

Sign. Ink. 20

21. JACOBUS de Voragine.

Sermones De tempore et Quadragesimales et Mariale et De sanctis. I-IV. Venetiis, Simon de Luere pro Lazaro de Soardis, I/Prid, Kal. Sept. /31 VIII/ 1497; II/12. IX 1497; III/14. XI 1497; IV/20. X 1497. 4" Got. C 6525, BMC V 574, Ind, gen. 5068, Goff J-202 (Stillwell J 180), Bad. 609 (nema registriran ovaj primjerak) UP. I sačuvani listovi: a', 1-140, u P. II i III: a., 1-89, u P. IV: 2-164. Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. UP. I na nasl. listu zapis /precrtan/: Fratris Caspari Paceri/?!, ispod drugi zapisi: Frateri Bonifacius Halenich de Spalato ordinis minorum/ i jedan potpuno nečitljiv, na listu q: mio son idi? Mateoll Ghozze II de Ragusa, na listu 14. Franciscus Punconi Cattar lensis. Rijetke marginalije i znakovi upozorenja. Uvez: korice i hrbat od bijele, sada požutjele glatke kože; pojedini dijelovi s oštećenjima od vlage i olabavljenim uvezom

Sign. Ink. 4

22. MAIORANIS,

Franciscus de. Sermones ab Adventu cum Quadragesimali Venetiis, Bernardinus /Rizus/ Novariensis, 20. I 1491/14921. 4 Got H 10530, BMC V 403, Pell 4912, Ind, gen. 6313, Goff M-92 (Stillwell M 77), Bad. 458 Sprijeda nedostaju svežnjići Ai a'. Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Na listu sa signaturom b bilješka: Mayronis Francisci Sermones illu minati. Ostaci suvremenog uveza /korice i hrbat nedostaju/. Slabo očuvan primjerak.

Sign Ink. 10

23. MESUE, Johannes, Opera, /Acc./: Petrus de Abano. Additio in librum Mesue. /Mediolani, Laurentius Canotius/, V Id. Jun./9. VI/ 1471. 2" Rom. H 11107, BMC VI 615, Ind. gen. 6383, Goff M-509 (Stillwell M 438), Bad, Defektan primjerak /sačuvano samo 207 listova. Prazna mjesta za inicijale. Rijetke primjedbe uz tekst i znakovi

upozorenja in margine. Ostaci starog uveza /bez korica. Zadnjih desetak listova jače oštećeni na donjem rubu.

Sign. Ink. 14

24. NICOLAUS de Lyra.

Postilla super totam Bibliam. P. II. Venetiis, /Bonetus Locatellus/ pro Octaviano Scoto, II/s.d./ (P. III tiskana 9. VIII 1488!!) 2 Got. H. 10365, Ind. gen. 6823, Goff N-132 (Stillwell N 109), Bad. 782 Inicijali pune lombarde, crveni i modri; na listu aa recto i AA recto veci trobojni inicijali /P.H/ na zlatnoj podlozi s cvjetnim rubnim ukrasom. Na prednjoj korici zapis /precrtan/: praesens codex mihil fratril macolo Galleto magistro consessus lest pler/re/veren/dulmi dlominum plat/rleme bernardinum d Arbe ord/ Inis minorum del observatione special, lquaesol militails monasterio p/us/ obsler/ua/n/tiale, ispod od druge ruke: restitulum. Na poledini stražnje korice, kraći nečitljiv zapis. Izvorni uvez: drvene korice, presvlaka smeđa koža s utisnutim Sablonama, ostaci četiriju kopči. Na prednjem obrezu: Nicolai de Lyra. Supler/ psalterium. Dobro očuvan primjerak. Sign. Ink, 17

25. PELBARTUS de Themeswar. Sermones Pomerii de sanctis. Pars hyemalis.

Hagenoae, Henricus Gran pro Johanne Rynmanno, 20. II 1499. 4" Got. HC 12555, BMC III 686, Ind. gen. 7389. Goff P-250 /Stillwell P 218/ Bad. 853 /nema ovaj primjerak/ Defektno (sačuvani svežnjica' - 2. aa'-dd'. ceff.). Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Mjestimične marginalije i rubna podcrtavanja sa znakovima upozorenja. Ostaci starog uveza: drvene korice prednja otpala, po bloku mnogo žutih mrlja od vlage. Uvez popustio, pa pojedini svesci ispadaju iz bloka
Sign. Ink. 6

26. SENECA,

Lucius Annaeus. Opera philosophica. Epistolae. Venetiis, Bernardinus de Choris, de Cremona, 31. X 1492. 2 Rom. HC * 14594, BMC V 466, Madsen 3665, Ind. gen. 8870, Goff S-371 (Stillwell S 336), Bad. 1010 (nema ovaj primjerak) Prazan prostor za inicijale s tiskanim reprezentantima. Na prvom listu verso zapis: Dominici Quarci canlon/ici Traguriensis sum, na sljedećem listu: Ad um Dom inilci Quarci canlonilci Trag/uriensis/patricii sum. Opis uveza vidi kod Ink. Cice ro, M. T. De natura deorum. Venetiis, S. Bevilaqua, 18. IX 1496. Knjižni blok srednje očuvan
Sign. Ink. 16 Privez

8. Stare knjige samostanske knjižnice Uznesenja Gospinog

Stare knjige su poput inkunabula, također se definiraju po vremenu nastanka od izuma Gutenbergova stroja 1455. godine pa do kraja XVII. stoljeća. kako gornja granica nije definirana u nekim europskim zemljama gornja granica se kreće od 1835. do 1855. godine. Gornja granica za stare knjige ovisi o tehnološkom napretku same tiskarske tehnike, prelaskom s ručnog na strojno tiskanje knjiga. Dolazi i do drugih promjena u postupcima proizvodnje knjige, npr. nakladnički uvez, što u velikoj mjeri mijenja materijalna obilježja knjige time i njezin opis u katalozima, bibliografijama itd. (Katić, 2007:40).

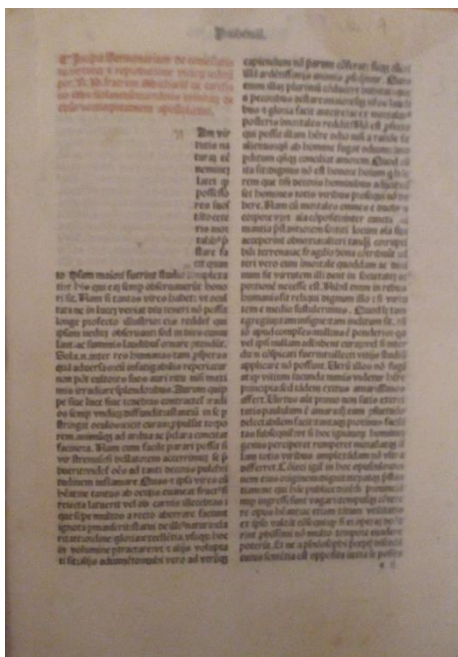
Potkraj XX. stoljeće Šime Jurić prof. i fra. Vatroslav Frkin upustili su se u najznačajniji pothvat na području izrade bibliografije inkunabula i starih knjiga franjevačkih samostana. U nizu svojih, zajednički objavljenih znanstvenih radova donose sve sustavno popisivane inkunabule u nekoliko franjevačkih provincija. U znanstvenom časopisu *Croatica Christiana periodica* u nekoliko brojeva opisuju i nabrajaju inkunabule i stare knjige pronađene u samostanskim knjižnicama i depoima provinciju Sv. Jeronima, sa sjedištem u Zadru. Popis ove provincije načinjen je u dva dijela. U drugom dijelu tog znanstvenog povijesno kulturnog rada predstavljaju popis samostana Gospe od milosti s Hvara, Bernardina sijenskog iz Kampora, Navještenje Marijino Kašljun, Sv. Dujma Pašman, Sv. Križ Krapanj, Gospe Loretske Kuna, Sv. Franjo Asiški Nerezine, Uznesenje Marijino Orebić, Pohođenja Blažene Djevice Marije Pazin, Uznesenja Gospina Split, Uznesenja Blažene Djevice Marije Trogir.

Sl. 6. Stare knjige na policama (foto Denis Kraljević)

Kompletna građa, honorarnu knjižničarku, dočekala je nestručno deponirana u raznim djelovima samostana te odložena u kartonskim kutijama. Nakon selektiranja kompletne građe, arhivska građa je izmještena u zasebnu prostoriju zajedno sa starim crkvenim dokumentima. U ljedećoj fazi priprema e njeno pregledavanje i sortiranje kako bi u što kraćem roku bila moguća revizija kompletne knjižne građe.

U pregledavanju arhive pronađen je i ručno pisani popis građe iz 1980. godine. Sastavljen je od tri zasebna sveska označena na hrbatu s rednim brojevima. Popisi su formata A4 unutar kojega je navedeno za svaku knjigu, naslov, autor, godina, i kratki opis sadržaja. Ovim popisom knjižničarka će se služiti kod revizije te će u kartičnom predmetnom katalogu usporediti stvarno stanje građe. Redovnik zadužen za knjižnicu fra. Šime Škibola i župnik fra. Tomislav Hrstić upoznali su me s velikim nemarom i nebrigom dosadašnjih korisnika njihove građe. U knjižnici je bio nemali broj otuđivanja i oštećivanja stare građe.

Sl. 7. Primjer unutrašnjosti jedne inkunabule (foto Denis Kraljević)

9. Konzervatorsko – restauratorski radovi na knjižnoj građi

Cilj restauratorske aktivnosti je olakšati razumijevanje kulturne baštine, istovremeno poštujući, koliko god je to moguće, njen estetski, povijesni i fizički integritet, a temeljno načelo je da se restauratorskim zahvatom ne naruši izvorni izgled predmeta i da se ne

nanesu nova oštećenja. Također je važno je da se pri restauraciji iskoristi što je više moguće izvornog materijala (Vokić 2010: 40).

Preventivno konzerviranje sastoji se od neizravne aktivnosti u svrhu usporavanja propadanja i sprječavanja šteta stvaranjem uvjeta optimalnih za očuvanje kulturne baštine koliko god je to kompatibilno s njenom društvenom uporabom. Ono obuhvaća pravilno rukovanje, transport, uporabu, skladištenje i izlaganje. Preventivno konzerviranje definira se i kao istraživanje i interveniranje u svrhu reduciranja stupnja propadanja i u cilju smanjenja rizika zbirka. Također, može uključivati pitanja izradbe faksimila u svrhu očuvanja izvornika (Vokić 2010: 43).

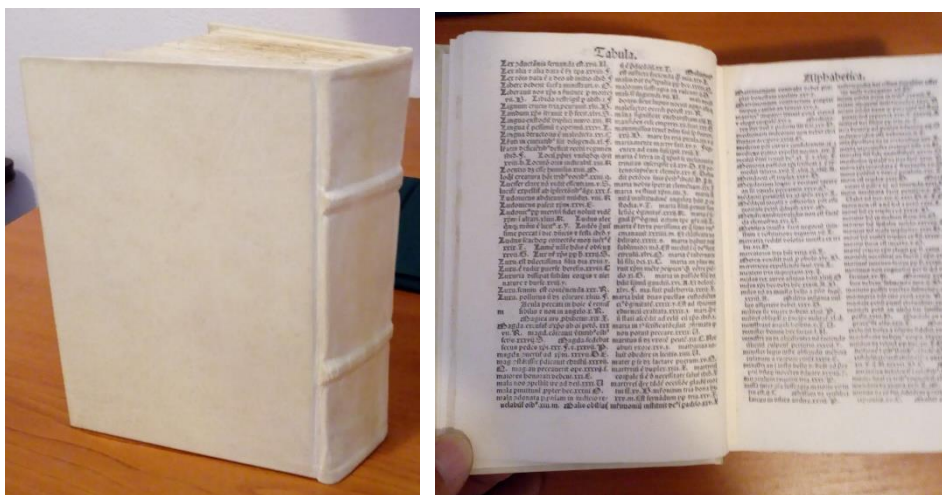
Zatečena knjižnična građa kakvu smo pronašli u knjižnici i prostorijama samostana uglavnom je bila u izvornom stanju. Korice nagrizene zubom vremena, prašnjave, loše uskladištene s vidljivim oštećenjima. Oštećenja su od knjige do knjige bila različita. Nekim knjigama i inkunabulama su oštećene korice, na znatnom broju je pohaban uvez, nekima su stranice teksta oštećene u većoj ili manjoj mjeri. Vizualnim pregledom smo utvrdili da je većina zbirke starih knjiga i inkunabula samostanske knjižnice Uznesenja Gospina u jako lošem stanju.

Manji dio zbirke, svega nekoliko inkunabula i starih knjiga je restauriran i konzerviran, kao na primjeru sa slike 7. i 8. Nažalost nismo uspjeli naći niti jedan zapis o restauratorskoj i konzervatorskoj obradi manjeg dijela zbirke. Vjerojatno zbog neprimjerenog stanja u kojem se nalazi arhiv i cijela knjižnica.

Vidjevši restaurirane i konzervirane knjige i inkunabule možemo pretpostaviti da je to obavila stručna osoba po svim pravilima svoje struke.

Sl. 8. Čuvanje stare knjige (foto Denis Kraljević)

Sl. 9. Restaurirana inkunabula (foto Denis Kraljević)

10. Inkunabula kao predmet zanimanja korisnika

Kad razmatramo otvaranje knjižnice za javnost, najznačajniji problem predstavlja sama potreba šireg broja korisnika za takvom građom. Traženje odgovora i opravdanja za otvaranje knjižnice javnosti treba vidjeti iz gledišta pojedinih korisničkih zajednica i njihovih potreba za korištenjem takve građe. Oživljavanjem nacionalne svijesti u proteklim godinama javnost pokazuje sve veći interes za starom tiskanom građom. Knjige kao čuvari nacionalnog identiteta i kulture hrvatskog naroda utječu na strukturu mogućih korisnika starih knjiga. U svakom slučaju, sa sigurnošću možemo ustvrditi da su do sada najveći korisnici starih zbirki knjiga bili uglavnom znanstvenici, istraživači povijesti i drugih područja znanosti. Znanstvenim zanimanjem i istraživanjem samih inkunabula razvila se znanstvena disciplina Inkunabulistika početkom XIX. stoljeća. Veliki broj znanstvenih radova na ovu temu produciran je i u nas, sve zahvaljujući samostanskim knjižnicama.

Pretpostavlja se da je samostanskim depoima ostalo još mnogo neotkrivene vrijedne stare građe i samih inkunabula. Proučavanje i istraživanje kulture i njenih pojava zasigurno je najbolji izvor knjiga i to ona stara u kojima se kriju mnogi odgovori na razna znanstvena pitanja, razvoj pismenosti, ponašanja, navike, običaji, vjerski obredi, povijesni događaji, književnost i mnogi drugi.

Stručnom obradom i katalogizacijom, te objavama bibliografskih popisa može se olakšati znanstveno istraživački put i dati odgovore na postavljena znanstvena pitanja. Najuže znanstvene djelatnosti kojima će knjižničarski rad omogućiti lakše pronalaženje odgovora je inkunabulistika, tiskarstvo, povijest, umjetnost i dakako knjižničarstvo kao samostalna znanstvena disciplina i ujedno intelektualne i kulturne povijesti u cjelini.

Shodno gore spomenutim činjenicama i pretpostavci da će se sve knjižničarske predradnje obaviti u službi približavanja knjiga svim zainteresiranim korisnicima, mišljenja sam da moramo u potpunosti otvoriti sve naše knjižnice, bile one samostalne i u sklopu matične knjižnice, svim zainteresiranim znanstvenicima i građanima na korištenje stare građe ali unutar same knjižnice.

11. Zaključak

Svaki naš samostan, franjevačkih je najviše, u svom fundusu čuva neizmjereno i vrijedno kulturno povijesno blago. Knjižnično bogatstvo inkunabula i starih rijetkih knjiga je temelj nacionalnog postojanja. Samostan Uznesenja Gospina, u puku poznat kao Sv. Ante, kroz povijesna razdoblja nosio je svojim odgojnim, vjerskim i obrazovnim djelovanjem opstanak i identitet nacionalne zajednice. Osnivanjem škola i djelovanjem među pukom, građanima i plemićima morala se zadovoljiti potreba za prenošenjem znanja kao nosiocem očuvanja nacionalne zajednice. Nabavkom knjiga tijekom duge samostanske povijesti, knjižnična zbirka je narasla i postala značajna u broju očuvanih inkunabula i starih knjiga.

Odvažnim zalaganjem samih redovnika i zainteresiranih knjižničara, kao i samih znanstvenika raznih područja pokrenuta je obnova i uređenje samostanske knjižnice. Projektom će se obuhvatiti zaštita stare knjižne građe, njeno odlaganje u specijaliziranim ormarima i policama, izrada digitalnog kataloga bibliografska obrada a nadamo se i kataloška objava na skupnom CROLIST katalogu. Ovo bi uvelike pomoglo pretraživanju građe samostanske knjižnice i s udaljenih mjesta što je danas znanstvenicima od velike pomoći. Prekrasno bi bilo kad bi ovaj mukotrpan i vrijedan projekt završili i digitalizacijom dijela najvrjednije stare građe. Stanje knjižnice još za kratko ne omogućuje posjete znanstvenicima, a pogotovo ne građanima, a budućnost posudbe je upitna. Najveća zapreka je smještaj same knjižnice koja je klaustar samostana, dijelu samostana koji imaju samo pristup redovnici. Trenutno se u knjižnici može isključivo uz nadzor redovnika i knjižničarke.

Spomenuti projekt obnove i uređenja samostanske knjižnice izrazito je spor i dugotrajan proces pa se time i troškovi povećaju. Financiranje ovog projekta snose sami redovnici uz potporu puka svojim donacijama. Projekt se dijelom financira prijavljivanjem na javni natječaj Ministarstva kulture. Ovom projektu nedostaje potpora lokalne i županijske vlasti u financiranju projekta. Možemo istaknuti i prepreku o nepostojanju pravilnika o samostanskim knjižnicama koji uvelike otežava otvaranje knjižnice i predstavljanje njene građe široj populaciji građana. Ovakvim pravilnikom bilo bi omogućen ovakav proces za mnogobrojne samostanske knjižnice u Hrvatskoj.

Literatura

1. Dahl, S. 1979. Povijest knjige. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
2. Frkin, V; Hrvatska filozofska tiskana djelo i teze ... Prilozi 39--40 (1994)
3. Hoško, F. E. Franjevačka knjižnica na Trsatu. // Sveti Vid : zbornik. 4 (1999)
4. Hoško, F. E. Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj. //Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
5. Jurić, Šime. Iz muzeja hrvatske prošlosti, Matica hrvatska, Zagreb, 2000
6. Jurić, Šime. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj (1984) // Croatica Christiana periodica, Vol.8 No.13 1984. (154-215)
7. JURIC, Šime FRKIN, Vatroslav. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj. IV. zbirka inkunabula u knjižnicama franjevačke Provincije sv. Jeronima. // Croatica Christiana periodica, Vol.14 No.26 Prosinac 1990. (121-204)
8. JURIC, Šime FRKIN, Vatroslav. Katalozi inkunabula crkvenih ustanova u Hrvatskoj. V. zbirka inkunabula u knjižnicama franjevačke Provincije sv. Jeronima. // Croatica Christiana periodica, Vol.22 No.26 Prosinac 1998. (165-216)
9. Katić, Tinka. Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007
10. Krtalić, M., Hasenay, D. i T. Aparac-Jelušić. 2011. „Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama - teorijske pretpostavke“. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2
11. Hasenay, D. Organizacijske pretpostavke zaštite knjižne baštine u samostanskim knjižnicama. // Libellarium, III, 2 (2010)
12. Pollard, W. Alfred. Fine books, 2011 [EBook #35494] dosupno na: <<http://www.gutenberg.org/files/35494/35494-h/35494-h.htm>
13. Riman, Marija. Novootkriveni popis muzikalija u franjevačkom samostanu na Trsatu, // Dometi, God.25. Br 11/12 Rijeka, 1992.
14. Stipanov, Josip. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj, Zagreb, 2015
15. Stipčević, A. 1985. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske
16. Stipčević, A. 2008. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga.
17. Šundalić, Zlata, Čemu nas uči stara hrvatska knjiga, ANALI Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, sv. 29, 2013
18. Vegh, Željko. Samostani : utvrde naoružane knjigama // Tema : časopis za knjigu, God.1 (2004)
19. Vokić, Denis. Prijedlog novog usustavljenja konzervatorsko - restauratorske struke, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 54 33/34-2009./2010

20. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. 1999. Narodne novine 69 , <http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html> 19. Zakon o knjižnicama. 1997. Narodne novine 105, <http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>

Izvori

1. <https://www.vjeraidjela.com/gutenbergova-biblija-prva-tiskana-knjiga/>
2. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32108>
3. https://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=2057&Itemid=49
4. <http://www.ofm-sv-jeronim.hr/>
5. <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama>
6. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=77>
7. https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/26/publikacija/160/
8. <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-bastinske-zbirkeknjiznice/>
9. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7375>
10. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7374>
11. <http://www.lzmk.hr/hr/izdanja/natuknice/120-hrvatska-enciklopedija/896-knjiga>

Popis priloga

- Sl. 1. Inkunabula (foto Denis Kraljević)
- Sl. 2. Samostan Uznesenja Gospina
- Sl. 3. Knjižnica danas /dio složene građe/ (foto Denis Kraljević)
- Sl. 4. inkunabula iz fonda knjižnice (foto Denis Kraljević)
- Sl. 5. Inkunabula iz fonda knjižnice CARCANO, Michae (foto Denis Kraljević)
- Sl. 6. Stare knjige na policama (foto Denis Kraljević)
- Sl. 7. Primjer unutrašnjosti jedne inkunabule (foto Denis Kraljević)
- Sl. 8. Čuvanje stare knjige (foto Denis Kraljević)
- Sl. 9. Restaurirana inkunabula (foto Denis Kraljević)